

Utjecaj pandemije na ponudu i potražnju na tržištu resursa

Jaroš, Maja

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Tourism and Rural Development in Požega / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet turizma i ruralnog razvoja u Požegi**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:277:292346>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**

Repository / Repozitorij:

[FTRR Repository - Repository of Faculty Tourism and Rural Development Požega](#)

**FAKULTET TURIZMA I RURALNOG
RAZVOJA U POŽEGI**

MAJA JAROŠ, 0253052633

**UTJECAJ PANDEMIJE NA PONUDU I POTRAŽNJU
NA TRŽIŠTU RESURSA**

ZAVRŠNI RAD

Požega, 2023. godine

FAKULTET TURIZMA I RURALNOG
RAZVOJA U POŽEGI
PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ TRGOVINA

**UTJECAJ PANDEMIJE NA PONUDU I POTRAŽNJU
NA TRŽIŠTU RESURSA**

ZAVRŠNI RAD

IZ KOLEGIJA OSNOVE MIKROEKONOMIJE

MENTOR: doc.dr.sc Katarina Štavlić

STUDENT: Maja Jaroš

JMBAG STUDENTA: 0253052633

Požega, 2023. godine

SAŽETAK

Pandemija Covid-19 uzdrmala je svijet i ostavila brojne posljedice. Izbijanje smrtonosnog virusa Covid-19 nije samo odnijelo živote, već je imalo i velik utjecaj na gospodarstvo. Zbog stroge karantene, putovanja, kretanje, proizvodne i logističke aktivnosti bile su privremeno zaustavljene ili ograničene, što je utjecalo na potražnju i ponudu raznih resursa i proizvoda, a nedavna istraživanja pokazala su da je kriza nastala zbog pandemije, nepovoljno utjecala na cjelokupno tržište. Svrha ovog rada je ispitati utjecaj pandemije na tržište resursa. Burza je doživjela pad BDP-a u cijelom svijetu, kao i porezni prihodi, budući da su ljudi izgubili prihode, a profiti kompanija enormno pali. Od početka 2020. sve je više zemalja diljem svijeta zatvorilo svoje granice i ograničilo transport i putovanja zbog izbijanja koronavirusa (Covid-19), što je predstavilo izazov za međunarodnu trgovinu i gospodarstvo.

Ključne riječi: ponuda i potražnja, tržište resursa, COVID-19

SUMMARY

The Covid-19 pandemic shook the world and left numerous consequences. The outbreak of the deadly Covid-19 virus not only claimed lives, but also had a major impact on the economy. Due to the strict quarantine, travel, movement, production and logistics activities were temporarily stopped or limited, which affected the demand and supply of various resources and products, and recent research showed that the crisis caused by the pandemic adversely affected the entire market. The purpose of this paper is to examine the impact of the pandemic on the resource market. The stock market experienced a decline in GDP worldwide, as well as tax revenues, as people lost income and company profits fell enormously. Since the beginning of 2020, more and more countries around the world have closed their borders and restricted transport and travel due to the outbreak of the coronavirus (Covid-19), which has presented a challenge to international trade and the economy.

Keywords: supply and demand, resource market, COVID-19

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada.....	1
1.2. Metodologija rada i izvori podataka	2
1.3. Sadržaj i struktura rada	2
2. POJMOVNO ODREĐENJE EKONOMIJE, TRŽIŠTA I TRŽIŠTA RESURSA.....	3
2.1. Ekonomija i tržište.....	4
2.2. Tržišna ponuda i potražnja	5
2.3. Tržište resursa.....	7
3. PANDEMIJA COVID 19 – UČINCI I IZAZOVI.....	10
4. UTJECAJ PANDEMIJE NA PONUDU I POTRAŽNJU NA TRŽIŠTU RESURSA.....	12
4.1. Utjecaj pandemije na ponudu i potražnju na tržištu nekretnina u Republici Hrvatskoj 13	
4.2. Utjecaj pandemije na ponudu i potražnju na tržištu rada	16
4.3. Utjecaj pandemije na ponudu i potražnju na tržištu kapitala.....	18
5. ZAKLJUČAK	23
POPIS LITERATURE	25

1. UVOD

Virus, nazvan SARS-CoV-2, uzrokuje bolest službenog naziva Covid-19. Pandemija koronavirusne bolesti (Covid-19) iz 2019. predstavlja zdravstveni problem za cijeli svijet. Potvrđeni slučajevi bolesti dosegli su više od 35 milijuna infekcija do listopada 2022. i uzrokovali više od milijun smrtnih slučajeva, posebno među rizičnim populacijama (uključujući pretilu ljude, pušače i pacijente s rakom, kroničnom bolešću bubrega, srčanim bolestima, imunokompromitiranim stanjima, anemijom srpastih stanica i dijabetesom tipa 2) (Centers for Disease Control and Prevention, 2020). Covid-19 je prvi put prijavljen u Wuhanu, provinciji Hubei, Kina, krajem 2019. Broj potvrđenih slučajeva u cijelom svijetu narastao je u svega 3 mjeseca na 5,69 milijuna s 355 575 smrtnih slučajeva. S obzirom na ovaj eksponencijalni rast, Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) proglasila je Covid-19 globalnom pandemijom 11. ožujka 2020 (Johns Hopkins University & Medicine, 2020).

Izbijanje virusa Covid-19 oduzelo je takozvani normalan život ljudima diljem svijeta i teško pogodilo gospodarstvo. Početkom 2020. većina zemalja diljem svijeta zatvorila je svoje granice i ograničila međupovezivanja kako bi spriječila širenje Covida-19, što je donijelo prepreke međunarodnoj trgovini i gospodarstvu. Svjedoci smo vladinih ograničenja s ciljem usporavanja širenja spomenutog virusa, no to je utjecalo na društvo i gospodarstvo diljem svijeta. Mnoge tvrtke diljem svijeta rade na tome da svoje opskrbne lance učine tanjim. Njihov fokus na smanjenje troškova i pravovremene isporuke nije ostavio mjesta za odgovarajuće međuspremnik i rezultirao je smanjenim međuspremnicima zaliha. Ti su uvjeti pogoršali utjecaj na opskrbne lance i otkrili krhkost upravljanja resursima (WHO, 2020, url).

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet završnog rada je ispitati, analizirati i sustavno objasniti utjecaj pandemije na ponudu i potražnju na tržištu resursa te objasniti utjecaj krize izazvane pandemijom virusa COVID-19 na poslovanje malih i srednjih poduzetnika u Republici Hrvatskoj.

Ciljevi rada vode do utvrđivanja utjecaja pandemije Covid-19 na ponudu i potražnju tržišta resursa. Glavni cilj je provođenje empirijskog istraživanja koje će omogućiti interpretaciju rezultata. Za postizanje cilja postavljeni su parcijalni ciljevi:

- pregledati postojeću literaturu o pandemiji Covid-19, ekonomiji i tržištu resursa, ponudi i potražnji te malim i srednjim poduzećima;
- pregledati podatke i posljedice pandemije;

- analizirati utjecaj pandemije na ponudu i potražnju na različitim tržištima.

1.2. Metodologija rada i izvori podataka

Prilikom pisanja ovog završnog rada korištene su razne znanstvene metode, a to su metode deskripcije, analize i komparacije, koje su korištene za opisivanje odabranog problema rada, istraživanje utjecaja pandemije, uspoređivanje i analiziranje tržišta te dobivenih rezultata. U završnom radu provedena su sekundarna istraživanja. Tijekom istraživanja pretražene su postojeće baze znanstvenih članaka, statističkih analiza i monografija na navedenu temu te web stranica s aktualnim temama.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Rad se sastoji od 5 međusobno povezanih teorijskih cjelina. U prvom poglavlju se čitatelja uvodi u temu rada, predstavljen je problem koji će se proučavati kroz rad, predstavljeni su ciljevi i izvori rada, kao i sadržaj i struktura. Zatim slijedi poglavlje koje se bavi definiranjem i istraživanjem ekonomije i tržišta, a u tom poglavlju su ujedno definirani i marketinški miks, ponuda i potražnja te tržište resursa. Potom se opisuje pandemija te se iznose posljedice koje je ostavila na svijet, a u četvrtom poglavlju su analizirani i opisani utjecaji pandemije na ponudu i potražnju na tržištu resursa. Tržište resursa je podijeljeno i analizirano kroz tržište nekretnina, tržište rada i tržište kapitala. Posljednje poglavlje je zaključak u kojem se iznose rezultati rada kao i osobni stavovi autora o navedenoj temi.

2. POJMOVNO ODREĐENJE EKONOMIJE, TRŽIŠTA I TRŽIŠTA RESURSA

Ekonomija je riječ koja dolazi iz grčkog. To je područje proizvodnje, distribucije i trgovine te potrošnje dobara i usluga različitih ponuđača. Ekonomski pružatelji uključuju pojedince, tvrtke, organizacije ili vladu. Ekonomske transakcije nastaju kada se dvije grupe ili pojedinačne strane dogovore o vrijednosti i cijeni robe ili usluge. Obično se transakcija izražava u određenoj monetarnoj valuti (Mosbrucker, 2020, url).

Ekonomsku djelatnost pokreće proizvodnja koja koristi prirodne resurse, kapital i rad. To se s vremenom promijenilo zbog napretka i automatizacije tehnologije. Na razvoj gospodarskih aktivnosti utječu dvije vrste čimbenika, a to su prirodni i društveni čimbenici. Prirodni čimbenici uključuju reljef, rast, dostupnost resursa i klimu, dok društveni čimbenici uključuju radnu snagu, vlasništvo, politiku i gospodarski razvoj (Mosbrucker, 2020, url). Gospodarstvo je podijeljeno u četiri dijela, i to (Mosbrucker, 2020, url):

- primarno gospodarstvo: poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo;
- sekundarno gospodarstvo: industrija, građevinarstvo, energetika i rudarstvo;
- tercijarno gospodarstvo: uslužne djelatnosti (turizam, promet, bankarstvo, trgovina...);
- kvartarno gospodarstvo: obrazovanje, zdravstvo i javna uprava.

Ne postoji jedinstvena definicija poduzetništva, no većini definicija zajedničko je da se temelje na broju zaposlenih i neizvjesnosti koju ovaj oblik poslovanja nosi. Prema raširenoj definiciji, poduzetništvo se odnosi na čin stvaranja poduzeća s ciljem ostvarivanja dobiti, prepoznavanja ili čak stvaranja potrebe i odgovora na nju. Ova definicija pojma poduzetništva znači stvaranje, pokretanje i upravljanje novim poslovnim pothvatom, zajedno s uključenim rizicima, s ciljem ostvarivanja dobiti. Stoga se obično smatra da je poduzetnik sinonim za poslovnog čovjeka (Škrtić i Mikić, 2011). Pojedinačne djelatnosti ili poslove u gospodarstvu obavljaju osobe organizirane u određene udruge. Nazivamo ih organizacijama, tvrtkama, zadrugama, institutima ili općenito pojedincima ili subjektima. Osnivaju se i djeluju radi proizvodnje dobara i pružanja usluga s jedne strane, a s druge strane radi ostvarivanja što boljeg poslovnog rezultata, odnosno dobiti. Ovisno o kriteriju profitabilnosti, subjekte dijelimo na profitne (organizacije za proizvodnju robe široke potrošnje, odvjetnici, računovođe...) i neprofitne (sveučilišta, bolnice, policijske službe, muzeji, umjetničke ustanove...). Zbog društvene podjele rada i međuovisnosti pojedinih subjekata, oni međusobno surađuju na različite načine (nabavno-prodajna kooperacija, proizvodna kooperacija itd.) (Prebil, 2010).

Poduzeće je pravna osoba koja obavlja gospodarsku djelatnost (proizvodnju i promet robe) na tržištu radi ostvarivanja prihoda. U tržišnom gospodarstvu postoji veliki broj poduzeća koja odgovaraju različitim tipovima vlasništva, kontrole i preuzimanja rizika. Suvremena razvijena tržišna gospodarstva su tzv. mješovita gospodarstva. U njima nalazimo javno (državno), privatno (zajedničko, individualno poduzetničko) i zadružno vlasništvo (Sloman i Hinde, 2007).

2.1. Ekonomija i tržište

Ljudi imaju svoje potrebe i želje. Međutim, mnogi proizvodi mogu zadovoljiti potrebe, stoga vrijednost, cijena i zadovoljstvo potiču ljude na odabir. Do proizvoda se može doći na različite načine: proizvodimo ih sami, ilegalno (iznudom), prosjačenjem i trampom. Razmjena (trampa) znači dobivanje željenog proizvoda od osobe koja ga ima uz ponudu nečega zauzvrat. Ljudi se specijaliziraju za izradu određenog proizvoda kojim trguju kako bi zadovoljili svoje potrebe. Razmjena nas dovodi na tržište. Tržište se sastoji od svih potencijalnih kupaca koji dijele određenu potrebu ili želju i spremni su na razmjenu kako bi zadovoljili tu potrebu ili želju (Kotler, 1996). Istraživanja tržišta pokazuju da je ono svakako mjesto na kojem se susreću ponuda i potražnja. Dakle, tržište omogućava ponudu roba i usluga u cilju zadovoljenja potreba i želja kupaca. U tom smislu su temeljne funkcije tržišta sljedeće (Lacković i Andrić, 2007):

- organizira razmjenu roba i usluga,
- najbolji je i najkonkurentniji sudac koji vrednuje proizvode i usluge,
- daje sliku stanja gospodarstva o stupnju razvitka prirodnih snaga i karaktera proizvodnih odnosa te strukturu proizvodnje i potrošnje.

Uspješne tvrtke svjesne su da se u tržišnom okruženju stalno pojavljuju nove mogućnosti i nove prepreke. Stoga je za svaku tvrtku bitno stalno pratiti što se događa u okruženju i prilagođavati se promjenama. Uspješne su one tvrtke u kojima znaju prepoznati nezadovoljene potrebe i trendove u makrookruženju i na njih isplativo odgovoriti. Poduzeća i njihovi dobavljači, tržišni posrednici, potrošači, konkurenti i javnost dio su šireg makrookruženja koje svojim snagama i trendovima stvara prilike i postavlja prepreke sudionicima. Glavni čimbenici makrookruženja poduzeća su: demografski, ekonomski, prirodni, tehnološki, političko-pravni i kulturni (Sims, 1996). Tržišta se sastoje od ljudi, pa je stanovništvo prva sila u okruženju koju treba pratiti. Broj stanovnika diljem svijeta eksplozivno raste, mijenja se njihova dobna, etnička i obrazovna struktura. Pojavljuju se novi tipovi

kućanstava, geografske promjene i fragmentacija masovnih tržišta na mikro tržišta. Ljudi i tržišta trebaju kupovnu moć. Raspoloživa kupovna moć pojedinog gospodarstva ovisi o prihodima, cijenama, štednji, dugovima i dostupnosti kredita. Loše stanje prirodnog okoliša jedno je od bitnih pitanja javnosti i gospodarstvenika u posljednjih desetak godina. Onečišćenje zraka i vode poprimilo je opasne razmjere, a industrijske kemikalije uzrokuju rupu u ozonskom omotaču oko Zemlje i time opasno zagrijavanje planeta. Ostale karakteristike prirodnog okoliša su nedostatak određenih sirovina i nestabilne cijene energije. Kroz tehnologiju, čovječanstvo je došlo do čudesnih otkrića kao što su penicilin, kontracepcijske pilule i operacije na otvorenom srcu, kao i zastrašujući izumi kao što su nervni plin, automatska puška i hidrogenska bomba. Svaki tehnološki napredak znači i "kreativno destruktivnu" silu. Izum televizije utjecao je na novine, izum fotokopirnog stroja utjecao je na proizvođače fotokopirnog papira, uvođenje automobila na željeznicu. Mnoge tvrtke ne uzimaju u obzir promjene, zbog čega im posao propada. Velika tehnološka otkrića utječu na stopu gospodarskog rasta. Međutim, otkrića se ne događaju ravnomjerno cijelo vrijeme, pa gospodarstvo u međurazdobljima stagnira. Političko-pravno okruženje uključuje zakone, državne službe i utjecajne skupine koje utječu na različite institucije i pojedince u društvu. Ovo okruženje karakterizira proliferacija poslovnog zakonodavstva, stroga kontrola državnih institucija i rastuća moć udruga za opće dobro. Društvo u kojem ljudi žive oblikuje njihova uvjerenja, vrijednosti i standarde. Ljudi stječu pogled na svijet koji definira njihov odnos prema sebi samima, prema drugim ljudima, prema prirodi i svemiru. Glavna obilježja kulturnog okruženja su dugoročni trendovi u smjeru samoostvarenja i neposrednog zadovoljenja potreba te više sekularne orijentacije ljudi (Prebil, 2010).

2.2. Tržišna ponuda i potražnja

Za uspješan poslovni poduhvat bez obzira kojim se poslom bavili, potreban je detaljan poslovni plan koji uključuje analizu tržišta i unutrašnju analizu organizacije. Prema Kotleru (1996), marketinški miks je skup marketinških instrumenata koje poduzeće koristi za postizanje svojih marketinških ciljeva na ciljnom tržištu. Elementi marketinškog miksa za proizvodne aktivnosti su: proizvod (product), cijena (price), mjesto te način prodaje (place) i promocija (promotion) ili skraćeno 4P (Slika 1).

Proizvod je sve ono što nudimo na tržištu za novac, a to je polazište marketinške aktivnosti tvrtke. Za proizvod (ili uslugu) važni su: kvaliteta, oblik, stil, boja, pakiranje, marka, jamstvo itd. Njegova osnovna funkcija je zadovoljenje potreba kupca, odnosno njegova

korisnost. U fizičkom i ekonomskom smislu, mjesto (place) je mjesto gdje se odvija razmjena. Tu spada i razlika između veleprodajne i maloprodajne mreže i raznih prodajnih mjesta (klasična trgovina, samoposluživanje, diskont, supermarket i sl.). Poduzeće u okruženju tržišne ekonomije može samostalno određivati cijene. Pritom mora voditi računa o potražnji, prethodnom iskustvu i cijenama konkurenata. Ovi podaci su od temeljne važnosti za pozicioniranje cijene. Pod pojmom promocije ili marketinške komunikacije podrazumijevamo niz aktivnosti usmjerenih na pridobijanje i zadržavanje kupaca. Obuhvaća četiri aktivnosti: oglašavanje, osobnu prodaju, unapređenje prodaje i promidžbu (Stefanou, 1993).

Slika 1. Marketinški miks

Izvor: Ignis, url

Uz tržište najčešće vežemo pojmove ponude i potražnje. Ponudu možemo definirati kao određenu količinu robe i usluga koju je ponuđač spreman prodati kupcima na određenom tržištu i po određenoj cijeni, a kupac je spreman kupiti taj proizvod. Potražnju povezujemo sa određenom količinom roba i usluga koju su kupci spremni kupiti na određenom mjestu i u određeno vrijeme, po određenoj cijeni (Sigurnjak, 2018).

U tržišnoj ekonomiji količina robe koju ljudi kupuju ovisi o njezinoj cijeni, odnosno što je cijena veća, potrošači su voljni kupiti manje jedinica i obratno. Također, količina robe koja se u određenom trenutku traži na tržištu naziva se potražnja, dok se količina robe koja se nudi na tržištu naziva ponuda (Karasalihović Sedlar; url). Postoji jasan odnos između tržišne cijene dobra i količine tog dobra koja se traži na tržištu. Ovaj odnos između cijene i količine naziva se krivulja potražnje. Potražnja odražava volju i raspoloženje kupaca (Shapiro, 2022).

Određnice potražnje su čimbenici koji pozitivno ili negativno utječu na potražnju na tržištu. Pet odrednica potražnje su ukus potrošača, broj kupaca na tržištu, prihod potrošača,

cijena srodnih dobara i očekivanja potrošača (Pozzi i Schivardi, 2016). Promjena potražnje može se dogoditi kroz pad ili rast cijena (kretanje duž krivulje potražnje), kao i kroz promjenu uvjeta, kao što su kupovna moć ili promjena u tehnologiji. Tržišni procesi podrazumijevaju susret ponude i potražnje, jer jedni nude, a drugi traže robu ili usluge na tržištu. Taj susret se odvija u isto vrijeme, odnosno na tržištu se odvija susret ponude i potražnje (uz pregovore i sklapanje poslova) - bit tržišta je spoj ponude i potražnje (Karasalihović Sedlar; url). Već je spomenuto kako tržište u svojim različitim pojmovnim oblicima daje sliku općih gospodarskih kretanja. To se osobito odnosi na raznovrsnost potrošnje, ali i na ponudu u smislu strukture koja se prije svega, odnosi na domaću i inozemnu ponudu. Stoga se može reći da je tržište dobar pokazatelj standarda potrošača i njihovog načina potrošnje. Osim te funkcije raznim oblicima tržišnih aktivnosti se može ustanoviti raznovrsnost ponude domaćih u odnosu na strane proizvode i usluge, što je u marketinškoj djelatnosti od izuzetne važnosti (Lacković i Andrić, 2007).

2.3. Tržište resursa

Resursi (fr. "*la ressource*", "sredstvo, izvor") su sredstva koja su neophodna za izvođenje ili dovršenje određene radnje. Resurs može biti materijalna imovina ili nematerijalna imovina. A resursi su uglavnom proizvodna oprema, novac, zemljište, sirovine, energija ili zaposlenici (Šipić i Najdanović, 2012).

Najčešće se resursi dijele na: zemljište, rad i kapital. Zemljište uključuje prirodne resurse, tlo i vodene putove. Rad predstavlja sve fizičke i mentalne sposobnosti ljudi koje se koriste u proizvodnji dobara i usluga. A kapital se odnosi na zgrade, strojeve, alate i druga sredstva za proizvodnju napravljena za proizvodnju drugih dobara. Važna osobina svih resursa je to što su razmjerno oskudni (ograničeni). Zbog oskudnosti resursa moramo ih racionalno iskorištavati. Jedan od najvažnijih resursa svake organizacije su ljudski resursi. Njihova je važnost golema jer ljudi dizajniraju, planiraju i provode aktivnosti potrebne za postojanje, funkcioniranje, rast i napredak organizacije. Imajući na umu da zaposlenici u organizaciji imaju različita iskustva, znanja, iskustva, vještine, vrijednosti i uvjerenja, upravljanje ljudskim resursima je od iznimne važnosti jer osigurava da poslodavac ima najveću moguću korist od njihovih sposobnosti, a zaposlenici dobivaju i materijalnu i psihološku nagradu za svoj rad (Šipić i Najdanović, 2012).

Jedina razlika između tržišta resursa i tržišta proizvoda jesu predmeti transakcija. Dok se prvi bavi čimbenicima proizvodnje, drugi se bavi razmjenom konačnih dobara i usluga. Na

tržištu proizvoda poduzeća su prodavači, dok su kućanstva kupci. Na tržištu resursa poduzeća su kupci, dok su kućanstva prodavači. Protok resursa, dobara i usluga te novca odvija se u modelu kružnog toka (Brue i McConnell, 2014). Kućanstva postaju prodavači na tržištu resursa prodajom čimbenika proizvodnje (na primjer, zemlje i rada) koje posjeduju, poduzećima, koja su sada kupci. Kućanstva postaju kupci na tržištu proizvoda kupnjom dobara i usluga koje proizvode poduzeća, koja su sada prodavači. Dakle, i kućanstva i poduzeća igraju ulogu prodavača i kupaca u modelu kružnog toka. Tijek resursa u zamjenu za novac odvija se od kućanstava do poduzeća. Na primjer, radnik u tvornici nudi rad u zamjenu za plaću. Ovdje je kupac firma, a prodavač radnik. To se događa na tržištu resursa (Brue i McConnell, 2014).

Nekretnine (među koje spadaju i zemljišta) se mogu dijeliti prema više kriterija, ali najčešće se dijele prema namjeni i upotrebi. Prema ova dva kriterija nekretnine se dijele na stambene (stambene zgrade i zemljišta namijenjena njihovoj izgradnji), poslovne nekretnine (uređi, hoteli, trgovine, zemljišta namijenjena poslovnoj djelatnosti i dr.), industrijske nekretnine (industrijski i skladišni objekti, zemljišta namijenjena industrijskoj izgradnji i dr.), poljoprivredne nekretnine (gospodarstva, šume, livade i dr.), nekretnine posebne namjene (bolnice, domovi za umirovljenike i dr.) i javne nekretnine (pošta, škola, medicinski centri itd.) (Cirman et al., 2000). S druge strane, tržište je mjesto susreta između kupaca i prodavača koji žele razmijeniti dobra, usluge i novac. Cirman i sur. (2000) definiraju tržište nekretnina kao mjesto susreta ljudi koji trguju robom čiju je količinu i kvalitetu teško izmjeriti jer se na njima trguje imovinskim pravima. Tržište nekretnina stvaraju ponuda i potražnja za nekretninama. Na potražnju utječu čimbenici kao što su stanovništvo (npr. migracije, preferencije, broj stanovnika), dohodak i zaposlenost stanovništva, pristup kreditima, cijene građevinskog materijala i rada, propisi i zakonska regulativa te cijene nekretnina. Čimbenici koji utječu na ponudu prvenstveno su dostupnost i cijene nekretnina, oporezivanje te isplativost i sigurnost ulaganja u druge oblike ulaganja. Posebnost tržišta nekretnina je lokalno ograničena ponuda i potražnja. Posljedica toga su velike razlike između pojedinih tržišta, odnosno između gradova, regija i država (Simonetti, 2009).

Među tržište resursa spada i tržište rada koje je veoma složeno tržište na kojem se susreću mnogi dionici, među kojima vodeću ulogu imaju poslodavci i zaposlenici. Općenito, to je ukupna ponuda i potražnja za radom na određenom području. U kontekstu potražnje rada, misli se podjednako na nezaposlene osobe, ali i zaposlene koji su u potrazi za nekim dugim ili dodatnim zaposlenjem (Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2019, url). Pokazatelji koji se proučavaju u kontekstu tržišta rada i izravno utječu na ocjenu stanja gospodarstva i društva su sljedeći (Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2019, url):

- stope nezaposlenosti i zaposlenosti;
- razina aktivnosti stanovništva;
- udio dugotrajno nezaposlenih;
- stopa nezaposlenosti mladih;
- prosječna plaća;
- radni uvjeti.

Upravljanje ljudskim resursima strateški je pristup upravljanju radnim odnosima koji naglašava da je iskorištavanje sposobnosti ljudi ključno za postizanje konkurentske prednosti, a to se postiže kroz poseban skup integriranih politika, programa i praksi zapošljavanja (Bratton i Gold, 2007).

Osim toga, jedan dio tržišta resursa predstavlja i tržište kapitala. Tržište kapitala je tržište gdje se kapital kupuje i prodaje, to je mjesto gdje se susreću potražnja i ponuda kapitala. Definicija kapitala kaže da je to novac koji se koristi u investicijske svrhe. Dakle, na tržištu kapitala se novac razmjenjuje za investicijske svrhe (financijske instrumente) za određeni iznos novca (Alajbeg i Bubaš, 2001). Arnerić i Mateljan (2019) opisuju financijski instrument kao pravni ugovor kojim njegov vlasnik stječe pravo na novac ili neki drugi financijski instrument pod unaprijed određenim uvjetima. Na temelju ugovornog odnosa financijski instrument postaje financijska imovina s jedne strane i financijska obveza s druge strane. Među najčešćim financijskim instrumentima su:

- prenosivi vrijednosni papiri kao što su dionice i obveznice,
- trezorski zapisi,
- zajednički i krovni fondovi,
- mjenjačke transakcije,
- emisijske jedinice.

3. PANDEMIJA COVID 19 – UČINCI I IZAZOVI

Epidemija je stručni izraz za brzo širenje bolesti koja zahvaća veliki broj ljudi u određenoj populaciji u vrlo kratkom vremenskom razdoblju. Epidemija može biti ograničena na samo jedno mjesto, ali ako se proširi na druge zemlje ili kontinente i zahvati mnogo veći broj ljudi, govorimo o pandemiji. Proglašenje epidemije obično zahtijeva dobro razumijevanje početne stope incidencije. Uvjeti koji upravljaju izbijanjem epidemije uključuju zalihe kontaminirane hrane, kao što je kontaminirana voda za piće, i migraciju populacija određenih životinja koje djeluju kao prijenosnici bolesti. Određene epidemije javljaju se u određenim razdobljima godine, primjerice gripa i prehlada, koja primarno inficira gornje dišne putove i grlo (WHO, 2020, url). Širenje zaraznih bolesti nije uvijek nužno prirodnog podrijetla. Sve se češće spominje bioterorizam, koji se javlja uvelike zbog učinkovitosti izazivanja negativizma kod civilnog stanovništva. Kada govorimo o bioterorizmu, mislimo na umjetno stvaranje mikroorganizama s namjerom izazivanja bolesti i smrti ljudi. Drugim riječima, riječ je o takozvanom biološkom oružju. Ovakav način stvaranja epidemija uzrokuje velike ekonomske štete i ekonomske troškove zemljama zahvaćenim epidemijom (Prezelj, 2007).

Covid-19 je bolest uzrokovana novim koronavirusom nazvanim SARS-CoV-2. Svjetska zdravstvena organizacija je prvi put saznala za ovaj novi virus 31. prosinca 2019., nakon izvješća o skupini slučajeva virusne upale pluća u Wuhanu, u Kini. Pandemija covid-19 proglašena je 11. ožujka 2020 (WHO, 2020, url). Covid-19 se širi na tri glavna načina:

- udisanje zraka u blizini zaražene osobe, koja izdiše male kapljice i čestice koje sadrže virus;
- male kapljice i čestice koje sadrže virus nanose se na oči, nos ili usta, posebno prskanjem, kao što je kašljanje ili kihanje;
- dodirivanje očiju, nosa ili usta rukama koje imaju virus (CDC, 2019, url).

Infekcija covidom-19 najčešće se opaža kod odraslih muškaraca prosječne dobi između 34 i 59 godina (Bai et al., 2020; Wang et al., 2020). Osobe s kroničnim bolestima, poput kardiovaskularnih i cerebrovaskularnih bolesti te dijabetesa, češće su zaražene od zdravih ljudi (Chen et al., 2020). Najveći udio teških slučajeva javlja se kod odraslih starijih od 60 godina i onih s određenim zdravstvenim stanjima, kao što su kardiovaskularne i cerebrovaskularne bolesti i dijabetes (Bai et al., 2020; Wang et al., 2020).

Tablica 1 prikazuje ukupni broj slučajeva zaraze virusom Covid-19, broj oporavljenih i broj preminulih za Hrvatsku i za cijeli svijet.

Tablica 1. Broj slučajeva zaraze virusom Covid-19

COVID-19	Hrvatska	Svijet
Slučajevi	1 274 040	691 235 025
Oporavljeni	1 255 616	663 863 010
Preminuli	18 276	6 898 483

Izvor: izrada autora prema: Koronavirus.hr, 2023, url

Prema posljednjim podacima o virusnim epidemijama (ptičja gripa, MERS, ebola, zika i SARS), izbijanje je trajalo najviše 60 dana. Za to su vrijeme dionice u Americi pale za manje od deset posto vrijednosti. Indeks burze u Hong Kongu tijekom izbijanja SARS-a dosegnuo je dno već u travnju, kada se o virusu najviše govorilo, a bio je i medijski najeksponiraniji, unatoč tome što ondje virusne infekcije tada više nisu bile u porastu (Kovačić, 2020, url).

Pandemija COVID-19 imala je razoran učinak na globalnu ekonomiju. Mehanizmi međunarodnog tržišta, unatoč svojoj prilagodljivoj fleksibilnosti, nisu uspjeli dati očekivani odgovor na vrijeme, usporavajući rad mnogih vlada u borbi protiv pandemije. Početak pandemije obilježila je znatna neizvjesnost i složenost donošenja vladinih odluka, pri čemu je većina zemalja pri izradi strateških ciljeva prioritet dala zdravlju građana. Kao rezultat brojnih karantenskih ograničenja, gospodarstvo svake pojedine zemlje negativno je pogođeno: proizvodnja, potrošnja i zaposlenost su smanjeni. Najugroženije su bile industrije kao što su transport, građevinarstvo, maloprodaja, usluge, turizam i hotelijerstvo. Pandemija je uzrokovala drastičnu promjenu prirode ekonomskih odnosa (Bai et al., 2020).

Pandemija je uzrokovala ozbiljne društvene i ekonomske poremećaje diljem svijeta, uključujući strogo socijalno distanciranje, ograničenja putovanja i jednu od najvećih globalnih recesija od Velike depresije. Osim toga, neke su zemlje provele različite ekonomske politike kako bi spriječile gospodarski pad uzrokovan pandemijom, poput snižavanja kamatnih stopa. Kao rezultat toga, sudionici na tržištu poput investitora i političkih tržišta morali su se suočiti s financijskim i zdravstvenim problemima. Ukratko, pandemija Covid-19 imala je veliki utjecaj na međunarodno financijsko tržište (Wheelock, 2020). Vlade u raznim zemljama stvorile su ograničenja i politike kako bi zaštitile ljude od zaraze i spriječile širenje bolesti (Zhang, 2020). Međutim, uvođenje ovih propisa i politika, prema Bhat et al. (2020) također je negativno utjecalo na gospodarstvo zemlje. Osim toga, uz trgovinu, proizvodnju i druge poslovne sektore, značajno je pogođeno i područje transporta i logistike. To je rezultiralo lošim utjecajem na ukupnu stopu rasta BDP-a zemalja diljem svijeta.

4. UTJECAJ PANDEMIJE NA PONUDU I POTRAŽNJU NA TRŽIŠTU RESURSA

Tržište resursa pogođeno je na različitim područjima, a kako je u 2020. godini koja se očitovala najvećim negativnim učincima krize, došlo do pada izvoza i uvoza, to je uvelike utjecalo i na resurse. Na navedeni pad u velikoj su mjeri utjecala nepovoljna zbivanja kod većine vanjskih trgovinskih partnera Hrvatske. Obzirom da je gotovo cijeli svijet bio zahvaćen pandemijom došlo je do prekida izvoza i uvoza jer se dogodio prekid globalnih lanaca proizvodnje i opskrbe što je posebno utjecalo na mala i otvorena nacionalna gospodarstva poput hrvatskog (Krivačić, 2022). U tablici 2 može se vidjeti kako se u 2020. godini, kada je utjecaj pandemije bio najjači, dogodio pad uvoza i izvoza. Međutim, 2021. godina rezultirala je ponovnim jačanjem gospodarske aktivnosti koja se odrazila na jačanje robne razmjene s inozemstvom što dokazuje porast robnog izvoza i uvoza.

Tablica 2. Robna razmjena Republike Hrvatske s inozemstvom razdoblju od 2019. - 2021. godine

Godina	Izvoz (mil. kn)	Uvoz (mil. kn)
2019.	112 878	185 197
2020.	112 131	172 433
2021.	143 743	213 038

Izvor: izrada autora prema: Državni zavod za statistiku, 2023, url

Iako je izbijanje Covida-19 uzdrimalo gospodarstva i na strani ponude i na strani potražnje, mjere za izolaciju domova potaknule su razvoj novih poduzeća kao što su e-trgovina, telemedicina i internetski uredi, povećavajući potražnju za digitalnom ekonomijom. To je uvelike pomoglo smanjenju ekonomskih gubitaka (Krivačić, 2022).

Ova se kriza razlikuje od svih ekonomskih kriza do sada iz razloga što je uzrokovala više šokova te utjecala na ponudu, potražnju, pad očekivanja rast neizvjesnosti i šok brzih i loših mjera. Najprije se dogodio zdravstveni šok, koji je uzrokovao šok ponude, odnosno zbog mjera sve su recentne gospodarske aktivnosti bile obustavljene te je nastupio lockdown. Nakon toga, velika smrtnost izaziva strah i paniku te neizvjesnost koja dovodi do pada potrošnje. U takvim situacijama ljudi ne troše novac, već ga čuvaju u slučaju hitnog stanja. Naravno, tu nije kraj problema, jer zbog pada potrošnje dolazi i do smanjenja novčanih tokova, što za reperkusiju ima to da poduzeća pogođena krizom strahuju od možebitnog bankrota. Da bi

poduzeća mogla funkcionirati nakon smanjenja novčanih tokova, moraju otpuštati zaposlene, što dovodi do direktnog rasta broja nezaposlenih ljudi. Zbog velikog broja nezaposlenih ljudi smanjuje se kupovna moć kućanstva, što dovodi do smanjenja potražnje za određene proizvode (Krešić i Mikulić, 2020).

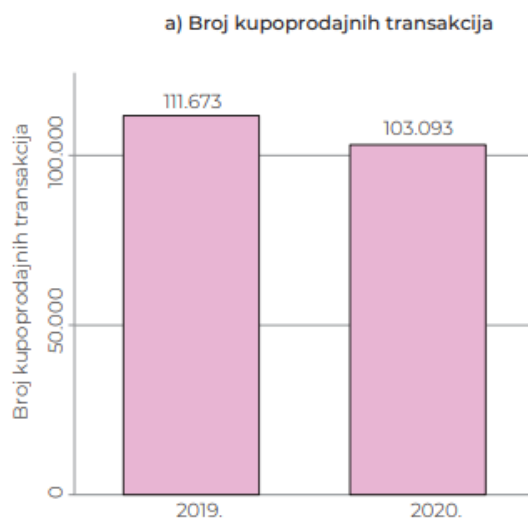
4.1. Utjecaj pandemije na ponudu i potražnju na tržištu nekretnina u Republici Hrvatskoj

U 2019. godini na tržištu nekretnina provedeno je 111.673 transakcija, što je povećanje od 6,5 % u odnosu na 2018. godinu. Najviše transakcija odnosi se na prodaju poljoprivrednog zemljišta, njih 38.315, što predstavlja 34,3 % svih transakcija. Slijede transakcije sa stanovima, koje su obavljene u 26.480 ili 23,7 % svih transakcija, te transakcije s građevinskim zemljištem, koje predstavljaju 17.100 transakcija, odnosno 15,3 % svih transakcija. Zabilježeno je 14.006 kupoprodajnih transakcija obiteljskih kuća, što je činilo 12,5 posto svih transakcija na tržištu nekretnina u 2019. godini (Rašić Bakarić et al., 2020).

U 2020. godini u odnosu na 2019. gotovo sve vrste nekretnina bilježe pad broja kupoprodaja, osim kategorije ostalo (rast od 39,5 %) i kategorije raznih nekretnina (rast od 4,5 %). Pritom je najveći relativni pad broja kupoprodaja zabilježen kod kuća za privremeni smještaj, i to za 89,6 %, a slijede poslovni prostori i poslovne zgrade, gdje je broj kupoprodaja manji za 20,3 %. Značajan međugodišnji pad prodaje bilježe i vanjska parkirna mjesta, za 14,9 %, a zatim garaže, za 14,7 %. Stanovi/apartmani i šumska zemljišta također bilježe međugodišnji pad prodaje u 2020. godini, obje kategorije za 11 %, a slijede poljoprivredna zemljišta s padom prodaje od 10,4 % (Rašić Bakarić et al., 2021). Usporedba podataka nalazi se na slici 2.

Valja napomenuti da 2020. nije obilježila samo pandemija već i potres koji je teško ošteti središte Zagreba, brojne privatne i javne objekte različite namjene i infrastrukturu te je tako u određenoj mjeri pridonio promjenama u ponudi i potražnji te kretanju cijena na tržištu nekretnina.

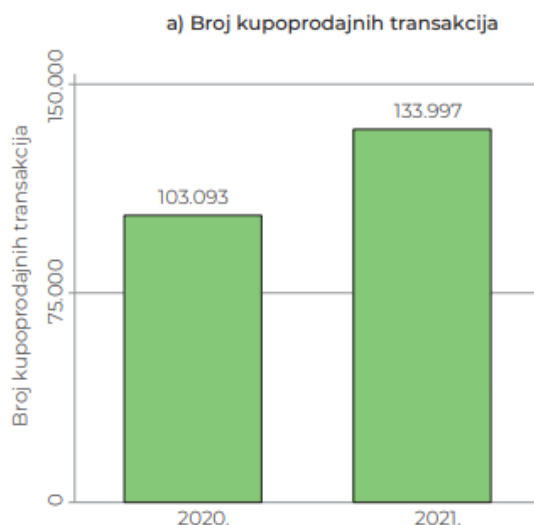
Slika 2. Broj kupoprodajnih transakcija u Republici Hrvatskoj (usporedba 2019. i 2020. godine)

Izvor: Rašić Bakarić et al., 2021

U 2021. godini na tržištu nekretnina obavljeno je 133.997 kupoprodaja, što predstavlja povećanje od 30 % u odnosu na 2020. Najviše transakcija odnosi se na kupnju i prodaju poljoprivrednog zemljišta, bilo ih je 43.846, što predstavlja 32,7 % svih transakcija. Slijede kupoprodaje stanova/apartmana, koje su obavljene u 29.605 transakcija, odnosno 22,1 % svih transakcija, te kupnje i prodaje građevinskih zemljišta, koje su evidentirane u 23.633, točnije 17,6 % svih transakcija. Zabilježeno je 16.976 kupoprodaja obiteljskih kuća, što je predstavljalo 12,6 % svih kupoprodaja na tržištu nekretnina u 2021. Usporedbe radi, u 2020. zabilježen je međugodišnji pad broja kupoprodaja za 7,7 posto, dok je u 2019. bio rast od 6,5 posto (Rašić Bakarić et al., 2022). Usporedbu broja kupoprodajnih transakcija nekretnina 2020. i 2021. godine vidimo na slici 3.

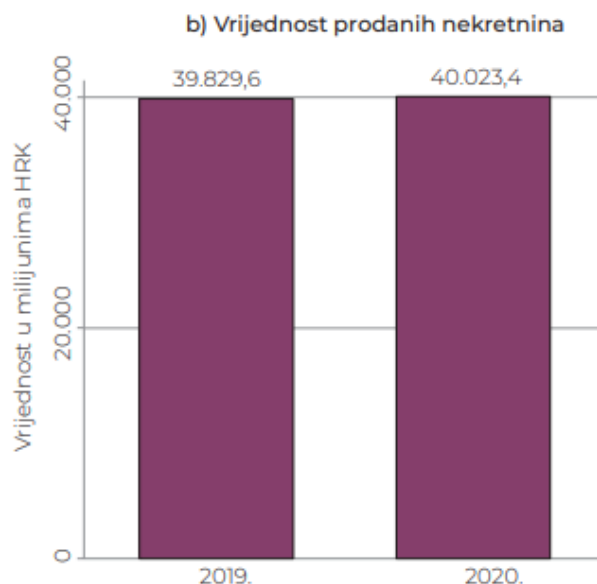
Slika 3. Broj kupoprodajnih transakcija u Republici Hrvatskoj (usporedba 2020. i 2021. godine)

Izvor: Rašić Bakarić et al., 2022

Ukupna vrijednost prodanih nekretnina u 2020. godini iznosila je 40,023 milijarde kuna, što u odnosu na 2019. godinu predstavlja povećanje od 0,5 %. Usporedba se vidi na slici 4.

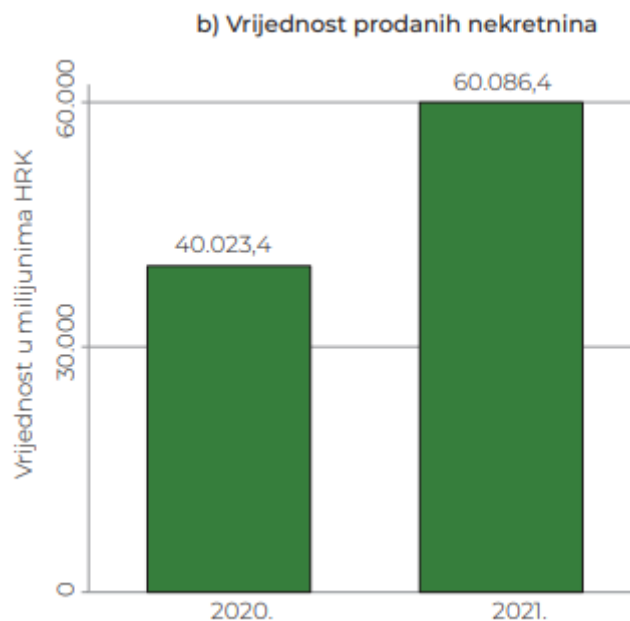
Slika 4. Vrijednost prodanih nekretnina u Republici Hrvatskoj (usporedba 2019. i 2020. godine)

Izvor: Rašić Bakarić et al., 2021

Na slici 5. vidimo da je ukupna vrijednost prodanih nekretnina u 2021. godini iznosila je 60.086 milijardi kuna, što u odnosu na 2020. godinu predstavlja povećanje od 50,1 %.

Slika 5. Vrijednost prodanih nekretnina u Republici Hrvatskoj (usporedba 2020. i 2021. godine)

Izvor: Rašić Bakarić et al., 2022

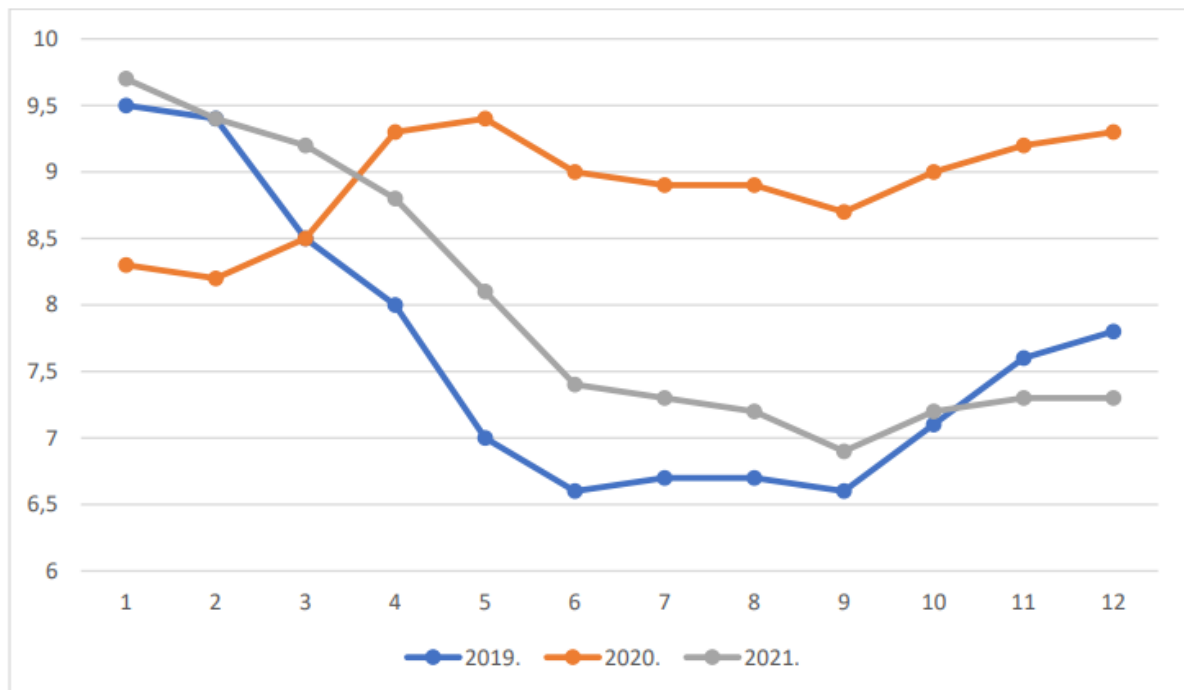
4.2. Utjecaj pandemije na ponudu i potražnju na tržištu rada

Epidemija Covid-19 dovela je do usvajanja novih načina i oblika rada. Organizacije su morale redizajnirati svoj rad i ulogu ureda u stvaranju sigurnih, produktivnih i ugodnih radnih mjesta. Covid-19 donio je izazove bez presedana. Mnoge tvrtke diljem svijeta su brzo krenule u zaštitu zaposlenika i prešle na novi način rada koji čak ni najekstremniji planovi kontinuiteta poslovanja nisu predvidjeli. Prije pandemije uredi su se smatrali ključnim prostorom za produktivnost i rad organizacije. Analize pokazuju da je početkom travnja 2020. čak 62 % zaposlenika radilo od kuće tijekom pandemije. Tijekom pandemije mnogi su ljudi bili iznenađeni koliko su brzo i učinkovito usvojene tehnologije videokonferencija i drugi oblici digitalne suradnje. Mnoge tvrtke zahtijevale su od zaposlenika da cijelo vrijeme nose maske, redizajniraju prostore kako bi se osigurala fizička udaljenost i ograniče kretanje u zakrčenim područjima (na primjer, dizala i skladišta). Kao rezultat toga, čak i nakon ponovnog otvaranja, stav prema uredima nastavio se mijenjati. Svaka organizacija i kultura su različite, kao i okolnosti svakog pojedinog zaposlenika. Mnogi su uživali u ovom novom iskustvu; drugi su bili umorni od toga (Boland et al., 2020).

Nezaposlenost ima velike i značajne utjecaje na cjelokupno gospodarstvo, od pojedinca do države. Predstavlja jedan od najtežih problema za gospodarstvo, jer znači

nedostatak proizvodnje i prihoda te uzrokuje visoke fiskalne troškove, povećava nejednakost u društvu i degradira ljudski kapital (Čavrak, 2020). Najizravnije je povezan s ostvarenjem BDP-a po glavi stanovnika. O tom omjeru ovisi investicijski potencijal gospodarstva, a time i zaposlenost te ukupni razvoj. Hrvatsku već godinama karakterizira visoka stopa nezaposlenosti, koja se posljednjih godina kontinuirano smanjuje. U drugom tromjesečju 2020. godine, u odnosu na isto tromjesečno razdoblje 2019. godine, vidljiv je porast broja osoba privremeno odsutnih s posla iz tehničko-ekonomskih razloga, čekanja na posao i iz drugih razloga, što je rezultat djelovanja aktivnih mjera za smanjenje gubitka radnih mjesta, koje su rezultirale većim brojem privremenih izostanaka s posla umjesto otpuštanja (Državni zavod za statistiku, 2023, url).

Slika 6. Stopa nezaposlenosti u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2019. – 2021.

Izvor: DZS, 2023, url

Evidentno je da se kroz tri promatrane godine tendencija pada nezaposlenosti javlja krajem drugog i cijelog trećeg kvartala, što i ne čudi s obzirom da je stopa najniža u ljetnim mjesecima zbog velikog broja ljudi koji sezonski rade u sektoru turizma. U 2020. godini, međutim, vidljivo je povećanje broja nezaposlenih u ljetnim mjesecima u odnosu na 2019. godinu, što rezultira donošenjem restriktivnih mjera i smanjenim obujmom sezonskog rada. Postupni oporavak gospodarske aktivnosti u 2021. godini približava se stopama nezaposlenosti

iz 2019. godine. Slika 6. pokazuje kako je u 2020. stopa nezaposlenosti bila veoma visoka. Međutim, unatoč pandemiji Covid-19, nepovoljni trendovi nezaposlenosti u 2020. bili su ipak manje izraženi nego što se prvobitno očekivalo. Razinu zaposlenosti uspješno su održali donošenjem mjera pomoći gospodarstvu Vlade Republike Hrvatske koja je u više navrata donosila pakete mjera koje su doprinijele suzbijanju nastale krize. Uz velike napore u osiguravanju potrebne opreme i medicinskih usluga, Vlada Republike Hrvatske uvela je važne mjere potpore usmjerene na tvrtke kojima je naloženo zatvaranje ili čije je poslovanje teško pogođeno pandemijom. Ove mjere bile su usmjerene na zaštitu radnih mjesta, a uključivale su razne vrste poreznih olakšica te uvođenje financijskih instrumenata namijenjenih malom i srednjem poduzetništvu, poput "COVID-19 kredita" za obrtničke fondove. U drugom tromjesečju 2020. godine s posla je bilo privremeno odsutno 248 tisuća radnika, što je 14,9 posto svih zaposlenih, dok je u istom tromjesečnom razdoblju prethodne godine udio privremeno odsutnih s posla bio 7,7 posto (DZS, 2023, url).

4.3. Utjecaj pandemije na ponudu i potražnju na tržištu kapitala

Grafikon na slici 7 prikazuje kako je COVID-19 utjecao na četiri važna globalna tržišta kapitala. To će nam omogućiti da razumijemo utjecaj virusa na tržište kapitala u Europi, Sjedinjenim Državama, Kini i Ujedinjenom Kraljevstvu Velike Britanije i Sjeverne Irske. Upotrebjeni su fondovi kojima se trguje na burzi (ETF-ovi), koji kombiniraju određeni broj tvrtki koje kotiraju na burzama u ograničenom geografskom području. ETF-ovi koje ćemo razmotriti su sljedeći:

- SPXX – pokriva 600 europskih tvrtki raspoređenih u 17 zemalja.
- SPX (S&P500) – 500 najvećih američkih tvrtki.
- UK100 (FTSE 100) – 100 kompanija kotira na Londonskoj burzi.
- GXC – praćenje kretanja S&P China BMI indeksa.

Indeksi pokrivaju tvrtke koje generiraju velik dio prihoda zemljopisnog tržišta s kojeg potječu. Na primjer, SPX indeks sastoji se od pet stotina američkih kompanija i pokriva približno 82% ukupne vrijednosti američkog tržišta dionica. Oko 71% prihoda dolazi iz matične zemlje, a ostatak sa stranih tržišta (Brzenk, 2018, url)

Slika 7. Kretanje dionica na globalnim tržištima

Izvor: TradingView, 2023, url

Grafikon na slici 7 govori nam da je kineski indeks bio najmanje pogođen tijekom prvog vala i imao je najbrži oporavak i najbolje prinose do početka 2021., a zatim je počeo opadati i dosegao najgore prinose do svibnja 2022. Indeks Ujedinjenog Kraljevstva i Sjeverne Irske, američki indeks i europski indeks bili su podjednako pogođeni. Najveći povrat imao je američki indeks koji je bilježio konstantan rast do početka 2022. godine. Počevši od 2022. trend se promijenio i počeo opadati. Europski indeks ima slično kretanje, samo što mu je prinos znatno niži od američkog indeksa. Indeks Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske najslabije se oporavio, ali nije ni zabilježio pretjerani pad kao ostali.

Velike su se promjene dogodile na tržištu kapitala u energetske sektoru. Pa će u nastavku biti predstavljena kretanja dionica nafte i drugih energenata. Potražnja za mobilnošću u 2021. ostala je ispod razine koju smo imali 2019. (-3,2%), a ograničenja za suzbijanje širenja virusa uvelike su smanjila tržišnu potražnju za naftom. Iako je potražnja za energijom počela progresivno rasti u drugoj polovici 2021. zbog cjepiva i mjera popuštanja, do kraja godine se nije vratila na razine prije pandemije. Potražnja za naftom iz zrakoplovstva, primjerice, najsporije se vraćala na primarnu razinu. U 2020. vidjeli smo pad potražnje za mlaznim gorivom i kerozinom za 41% (3,2 milijuna barela dnevno), potražnju za benzinom za 12% (3 milijuna barela dnevno), a ostalim fosilnim gorivima za 0,8% (0,5 milijuna barela dnevno dan) (IEA, 2021, url).

Jedan od događaja koji je obilježio 2020. godinu svakako je cijena nafte koja je prvi put u povijesti dosegla negativne brojke. 20. travnja cijena barela pala je na -37 dolara (WTI). Razlog tome je drastično smanjenje potražnje za naftom, što je dovelo do preopterećenosti skladišta naftnih bačvi. Nekoliko je čimbenika utjecalo na potražnju, zbog čega je pala sa 70 USD na početku godine na -37 USD do travnja. U svakom slučaju, COVID-19 je bio izniman šok za globalnu ekonomiju. Sva ograničenja vezana uz ograničavanje širenja virusa utjecala su na potražnju za "crnim zlatom". Zalihe nafte dosegle su vrhunac u travnju 2020., kada je cijena dramatično pala. Dodatni šok dalo je neslaganje oko količine proizvodnje između Rusije i Saudijske Arabije, što je dovelo do još veće prekomjerne ponude. Organizacija zemalja izvoznica nafte (OPEC) prekinula je "rat" dviju zemalja smanjivši proizvodnju nafte za čak 9,7 milijuna barela dnevno u iduća dva mjeseca, što je ujedno i najveće smanjenje proizvodnje nafte u povijesti. Proizvodnja je bila ograničena na samo 7,7 milijuna barela dnevno (Johnston, 2022, url).

Na slici 8 možemo vidjeti da od kraja veljače, kada je došlo do globalne epidemije COVID-19, bilježimo konstantan pad cijene nafte. Situacija se počela drastično popravljati od travnja da bi početkom lipnja (2020.) počela dosezati stope koje su bile iste kao i prije pandemije. Horizontalno kretanje cijena trajalo je sve do prosinca, kada je cijena barela nafte postala viša nego prije pandemije. Od tada svjedočimo konstantnom rastu, a dvije godine nakon izbijanja pandemije tečajevi dostižu čak 113% profitabilnosti. Na grafu možemo vidjeti da je početkom ožujka 2022. uzorak puknuo, probio gornju granicu i dosegao cijenu barela od 123 dolara. Poskupljenje nafte u 2022. godini može se povezati s ruskom invazijom na Ukrajinu. Kao rezultat toga, Rusiji su uvedene brojne sankcije, poput zabrane uvoza nafte u određene zemlje i obustave suradnje s energetske tvrtkama ukrajinskih saveznika. To je rezultiralo drastičnim padom ponude na tržištu, što se odražava na rast cijena nafte i naftnih derivata (Cahill, 2022).

Slika 8. Kretanje dionica nafte od 2019. do 2022. godine

Izvor: Trading View,2023, url

Potrošnja ugljena uglavnom ovisi o potražnji za električnom energijom, što ga čini jednim od najnestabilnijih energenata na tržištu. U prvom tromjesečju 2020. potražnja za ugljenom u Kini pala je za 8 %, a u SAD-u za čak 30 %. Potražnja za ugljenom ubrzo se oporavila početkom travnja zahvaljujući Kini, velikom potrošaču ugljena. Početkom travnja Kina je ukinula karantene u nekim od svojih provincija, što je dovelo do povećane potražnje. Količina električne energije proizvedena iz elektrana na ugljen porasla je za 9 % u 2021 (Ambrose, 2021,url).

Potražnja za prirodnim plinom ovisi o potražnji za električnom energijom, koja je u prvom tromjesečju 2020. godine zabilježila veliki pad. Pad cijene plina bio je minimalan u SAD-u (3 %), a čak pozitivan u Kini. Međutim, globalna proizvodnja plina porasla je za 2 % u 2021. (IEA, 2021). Unatoč tome što je pandemija uzrokovala kašnjenja u izgradnji i rokovima opskrbnog lanca, rast obnovljive energije povećao se za 1,5 % od 2019. do 2020. (Ambrose, 2021, url). U 2021. ta je brojka skočila na 6 %, no to je još uvijek bilo nedovoljno za zadovoljenje povećane potražnje za električnom energijom (IEA, 2021, url).

Na potražnju za električnom energijom najviše je utjecalo smanjenje gospodarskih aktivnosti, obustava industrijskih aktivnosti i porast temperature koji je početkom 2020. bio veći nego početkom 2019. U razdobljima potpunog zatvaranja (lockdown), potražnja za električnom energijom smanjila se i za više od 20 %. Globalna potražnja za električnom

energijom porasla je 6 % u 2021., što je najveći porast potražnje od 2010., potaknut oporavkom od gospodarske krize. Porast potražnje pripisujemo snažnom gospodarskom rastu, hladnim zimama i toplim ljetima (IEA, 2021, url)

5. ZAKLJUČAK

Svaka kriza, bilo ekonomska ili zdravstvena, bitno utječe na sve grane poslovanja. Fleksibilnost i domišljatost tvrtki svakako pomažu bržem rješavanju mogućih komplikacija. Međutim, nitko nije mogao izbjeći pandemiju i krizu Covid 19. Pandemija je utjecala na globalno gospodarstvo, a između ostalog i na tržište resursa. Što se tiče tržišta nekretnina, možemo zaključiti da je epidemija imala najveći utjecaj na obujam trgovanja, koji se smanjio 2020. Pad broja kupoprodaja zabilježen je i na tržištu stambenih i poslovnih nekretnina. Za vrijeme epidemije su cijene umjerenije rasle u 2020., ali ne zadugo. Na rast cijena utjecale su i visoke cijene građevinskog materijala, što je posljedica globalnog rasta cijena transporta i sirovina zbog epidemije. Tako da je vrijednost nekretnina u 2021. godini naglo narasla.

Tržište rada predstavlja jedno od specifičnih i kompleksnijih tržišta u ekonomiji. Vodeći proces je proces upravljanja ljudskim potencijalima, koji poseban značaj dobiva u ovo suvremeno doba. Sukladno tome, razmatra se kao proces stvaranja i razvoja intelektualnog kapitala kao vodećeg resursa današnjice. Organizacija rada je način na koji su zadaci podijeljeni između pojedinaca u organizaciji i načini na koje oni zatim koordiniraju kako bi postigli konačni proizvod ili uslugu. Susrećemo se s različitim organizacijskim pristupima i strukturama. Međutim, kada smo se susreli s globalnom zaraznom bolešću zvanom epidemija Covid-19, većina organizacija i njihovi tijekovi rada uvelike su pogođeni. Mnoge tvrtke također su prakticirale rad od kuće, što je imalo svojih prednosti i nedostataka. Stopa nezaposlenosti je u 2020. porasla, ali ne onoliko koliko se očekivalo, ali mjere koje je provodila Vlada RH zaslužne su za očuvanje radnih mjesta.

Tržište kapitala također se susrelo s promjenama vezanim uz pandemiju. Zanimljivo je opažanje da su iznenadna povećanja cijena nafte vrlo čest pokazatelj nadolazeće recesije. Energetika izravno ili neizravno utječe na svaki poslovni proces. Kako cijene energenata rastu, tako rastu i cijene svih usluga i proizvoda. Globalna potražnja za električnom energijom porasla je u 2021. godini, što je najveći porast potražnje od 2010., potaknut oporavkom od gospodarske krize. Porast potražnje pripisujemo snažnom gospodarskom rastu, hladnim zimama i toplim ljetima.

Društveno distanciranje uzrokovalo je mnoge promjene u ponašanju ljudi tijekom pandemije te je imalo negativan učinak na gospodarske aktivnosti i na strani ponude i na strani potražnje. Poduzeća su bila prisiljena prilagoditi svoju proizvodnju uvjetima poslovanja, dok je povjerenje potrošača padalo zbog neizvjesnosti i straha, što je dovelo do manje potrošnje. Najveći problem koji je pogodio organizacije je poremećaj opskrbnog lanca na domaćem i

globalnom tržištu, te zabrana poslovanja u uslužnim djelatnostima, gdje su najviše pogođeni turizam i ugostiteljstvo. COVID-19 je uz to, značajno utjecao na pad prodaje, a probleme je dodatno pogoršalo naglo povećanje cijena sirovina i repromaterijala. Na strani potražnje smanjena je potrošnja, što je rezultiralo naglim i drastičnim smanjenjem prihoda. Smanjenje prihoda utjecalo je na sposobnost podmirivanja obveza te su se tvrtke morale zaduživati kako bi održale likvidnost. Ovi gospodarski učinci, koji su trajali više od godinu dana, dodatno su oštetili poduzetništvo, a zbog učinaka niske potražnje smanjiče su se njihove potrebe za radnom snagom, što je uzrokovalo rast nezaposlenosti. Povećanje nezaposlenosti još više je smanjilo potražnju (i potrošnju).

POPIS LITERATURE

1. Alajbeg, D. i Bubaš, Z. (2001) *Vodič kroz hrvatsko tržište kapitala za građane*. Zagreb: Institut za javne financije.
2. Ambrose, W. A. (2021) *EMD Coal Committee 2021 Annual Report*. Austin: The University of Texas.
3. Arnerić, J. i Mateljan, M. (2019) Analiza međuovisnosti tržišta kapitala i tržišta kriptovaluta. *Ekonomika misao i praksa*, 28(2), 449-465.
4. Bai, Y., Yao, L., Wei, T., Tian, F., Jin, D.Y., Chen, L. i Wang, M. (2020.) Presumed asymptomatic carrier transmission of COVID-19. *Jama*, 323(14), 1406-1407.
5. Bhat, B. A., Khan, S., Manzoor, S., Niyaz, A., Tak, H. J., Anees, S., Gull, S., & Ahmad, I. (2020) A study on impact of COVID-19 lockdown on psychological health, economy and social life of people in Kashmir. *International Journal of Science and Healthcare Research*, 5 (2), str. 36-46.
6. Boland, B., De Smet, A., Palter, R. i Sanghvi, A. (2020.) *Reimagining the office and work life after COVID-19*. Chicago: McKinsey & Company.
7. Bratton, J. i Gold, J. (2007) *Human Resource Management: Theory and Practice*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
8. Brue, S. i McConnell, C. (2014) *Essentials of Economics*. New York: McGraw Hill.
9. Brzenk, P. (2018) *The Impact of the Global Economy on the S&P 500*. URL: <https://www.spglobal.com/spdji/en/research/article/the-impact-of-the-globaleconomy-on-the-sp-500> [pristup: 31.07.2023.]
10. CDC. (2019) *Frequently Asked Questions. Basic*. URL: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/faq.html> [pristup: 14.07.2023.]
11. Centers for Disease Control and Prevention. (2020) *People with Certain Medical Conditions*. URL: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/need-extra-precautions/people-with-medical-conditions.html> [pristup: 12.07.2023.]
12. Chen, N., Zhou, M., Dong, X., Qu, J., Gong, F., Han, Y., Qiu, Y., Wang, J., Liu, Y., Wei, Y. i Yu, T. (2020) Epidemiological and clinical characteristics of 99 cases of 2019 novel coronavirus pneumonia in Wuhan, China: a descriptive study. *The Lancet*, 395(10223), 507-513.
13. Cirman, A., Čok M., Lavrač I. i Zakrajšek P. (2000) *Poslovanje z nepremičninami*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
14. Čavrak, V. (2020) Makroekonomija krize COVID-19 i kako pristupiti njenom

- rješavanju. *EFZG serija članaka u nastajanju*, 20(3), 1-3.
15. Državni zavod za statistiku. (2023) URL: <https://dzs.gov.hr/> [pristup: 24.07.2023.]
 16. Ekonomike resursa. (n. d.) URL: https://www.vup.hr/_Data/Files/2004081456307546.pdf [pristup: 21.07.2023.]
 17. Hrvatski zavod za zapošljavanje. (2019) *Tržište rada*. URL: <http://trzisterada.hzz.hr/hr> [pristup: 25.07.2023.]
 18. IEA. (2021) *Global Energy Review 2021*. URL: <https://www.iea.org/reports/global-energy-review-2021> [pristup: 31.07.2023.]
 19. Ignis. (n. d.) *Marketinški miks za rast i strategiju vašeg poslovanja*. URL: <https://ignis.hr/marketinski-miks-za-rast-i-strategiju-vaseg-poslovanja/> [pristup:13.07.2023.]
 20. Johns Hopkins University & Medicine. (2020) *Coronavirus COVID-19 global cases by the center for systems science and engineering*. URL: <https://coronavirus.jhu.edu/map.html> [pristup: 12.07.2023.]
 21. Johnston, M. (2022) *What Happened to Oil Prices in 2020*. URL: <https://www.investopedia.com/articles/investing/100615/will-oil-prices-go-2017.asp> [pristup: 31.07.2023.]
 22. Karasalihović Sedlar, D. (n. d.) *Osnovni elementi ponude i potražnje*. Studijsko gradivo. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Rudarsko-geološko-naftni fakultet.
 23. Koronavirus.hr. (2023) *Zadnje ažurirano*. URL: <https://www.koronavirus.hr/zadnje-azurirano/57> [pristup: 14.07.2023.]
 24. Kovačić, D. (2020) *Izbruh epidemije vpliva na gospodarsko okrevanje*. URL: <https://www.infond.si/izbruh-epidemije-vpliva-na-gospodarsko-rast-0220> [pristup: 14.07.2023.]
 25. Kotler, P. (1996) *Marketing Management – trženjsko upravljanje*. Ljubljana: Slovenska knjiga.
 26. Krešić, D. i Mikulić, J. (2020) *Scenarij faznog pristupa oporavku turističkog tržišta nakon COVID-19 pandemije*. Zagreb: Institut za Turizam.
 27. Krivačić, D. (2022) Utjecaj krize uzrokovane pandemijom Covid-19 na hrvatsko gospodarstvo. (Završni rad). Karlovac: Sveučilište u Karlovcu, Poslovno upravljanje.
 28. Lacković, Z. i Andrić B. (2007) *Osnove strateškog marketinga*. Požega: Veleučilište u Požegi.

29. Mosbrucker, M. (2020) *Gospodarstvo*. URL: <http://www.facka.si/gradiva/geo/gospodarstvo/index.html> [pristup: 13.07.2023.]
30. Pozzi, A. i Schivardi, F. (2016) Demand or productivity: What determines firm growth?. *The RAND Journal of Economics*, 47(3), 608-630.
31. Prebil, T. Š. (2010) *Podjetništvo in trženje*. Ljubljana: Biotehniški izobraževalni center.
32. Prezelj, I. (2007) *Teroristična dimenzija ogrožanja nacionalne varnosti*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Direktorat za obrambne zadeve.
33. Rašić Bakarić, I., Slijepčević, S., Vizek, M. i Stojčić, N. (2020) *Pregled tržišta nekretnina Republike Hrvatske: 2019*. Zagreb: Ekonomski institut.
34. Rašić Bakarić, I., Slijepčević, S., Vizek, M. i Stojčić, N. (2021) *Pregled tržišta nekretnina Republike Hrvatske: 2020*. Zagreb: Ekonomski institut.
35. Rašić Bakarić, I., Slijepčević, S., Vizek, M. i Stojčić, N. (2022) *Pregled tržišta nekretnina Republike Hrvatske: 2021*. Zagreb: Ekonomski institut.
36. Shapiro, A. H. (2022) How much do supply and demand drive inflation?. *FRBSF Economic Letter*, 15, 1-6.
37. Sigurnjak, J. (2018) *Definicija i vrste tržišta*. (Završni rad). Požega: Veleučilište u Požegi, Društveni odjel.
38. Simonetti, P. (2009) Nekretnine kao objekt prava vlasništva i prava građenja. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 30(1), 33-62.
39. Sims, C. A. (1996) Macroeconomics and methodology. *Journal of Economic Perspectives*, 10(1), 105-120.
40. Sloman, J. i Hinde, K. (2007) *Economics for business*. London: Pearson.
41. Stefanou, R. (1993) *Success in Marketing*. London: John Murray Publishers.
42. Šipić, N. i Najdanović, Z. (2012.) *Osnove poduzetništva*. Zagreb: Visoka poslovna škola Zagreb.
43. Škrtić, M. i Mikić, M. (2011) *Poduzetništvo*. Zagreb: Sinergija-nakladništvo d.o.o.
44. TradingView. (2023) URL: <https://www.tradingview.com/> [pristup: 3.07.2023.]
45. Wang, D., Hu, B., Hu, C., Zhu, F., Liu, X., Zhang, J., Wang, B., Xiang, H., Cheng, Z., Xiong, Y. i Zhao, Y. (2020) Clinical characteristics of 138 hospitalized patients with 2019 novel coronavirus–infected pneumonia in Wuhan, China. *Jama*, 323(11), 1061-1069.
46. Wheelock, D. C. (2020) Comparing the COVID-19 recession with the great depression. *Economic Synopses*, 39, 1–4.

47. World Health Organisation ,WHO (2020) URL: <https://www.who.int/> [pristup: 13.07.2023.]
48. Zhang, J. (2020) Transport policymaking that accounts for COVID-19 and future public health threats: A PASS approach. *Transport Policy*, 99, 405–418.

POPIS SLIKA

- Slika 1. Marketinški miks**Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
- Slika 2. Broj kupoprodajnih transakcija u Republici Hrvatskoj (usporedba 2019. i 2020. godine)**.....Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
- Slika 3. Broj kupoprodajnih transakcija u Republici Hrvatskoj (usporedba 2020. i 2021. godine)**.....Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
- Slika 4. Vrijednost prodanih nekretnina u Republici Hrvatskoj (usporedba 2019. i 2020. godine)**.....Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
- Slika 5. Vrijednost prodanih nekretnina u Republici Hrvatskoj (usporedba 2020. i 2021. godine)**.....Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
- Slika 6. Stopa nezaposlenosti u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2019.-2021.**Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
- Slika 7. Kretanje dionica na globalnim tržištima**Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
- Slika 8. Kretanje dionica nafte od 2019. - 2022. godine**Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.

POPIS TABLICA

- Tablica 1. Broj slučajeva zaraze virusom Covid-19** 11
- Tablica 2. Robna razmjena Republike Hrvatske s inozemstvom razdoblju od 2019. - 2021. godine**..... 12

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Ja, **Maja Jaroš**, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor završnog/diplomskog rada pod naslovom **Utjecaj pandemije na ponudu i potražnju na tržištu resursa** te da u navedenom radu nisu na nedozvoljen način korišteni dijelovi tuđih radova.

U Požegi, 18.09.2023.

Maja Jaroš

